

СИСТЕМА І СТРУКТУРА ПСЕВДОНІМІВ ОУН ТА УПА

У статті йдеться про українську політичну псевдонімію, зокрема ОУН та УПА. Розглядаються основні мотиви, способи та засоби псевдонімної номінації.

Ключові слова: онім, антропонім, псевдонім, криптонім, псевдонімна номінація.

Псевдонімія в Україні особливо поширилася у зв'язку з суспільно-політичними умовами ХХ століття. Цьому сприяли революційні рухи доби Української Держави та Української Народної Республіки, Друга світова війна, національно-визвольні змагання 30-50-х років. Псевдоніми використовувалися в радянському підпіллі та партизанському середовищі, були поширеними серед членів Організації Українських Націоналістів (ОУН) та вояків Української Повстанської Армії (УПА).

У запропонованій статті ми зупинимося на псевдонімах учасників ОУН та УПА.

За «Енциклопедією українознавства» (1996 р.) Організація Українських Націоналістів (ОУН) була формально утворена на I Конгресі українських націоналістів у Відні 28.1.–3.2.1929. Її створення розпочалося з об'єднання націоналістичних організацій – Групи Української Націоналістичної Молоді у Празі, Легії Українських націоналістів в Подебрадах і Союзу Української Націоналістичної Молоді у Львові на конференції представників цих організацій 3–7.11.1927 [2, 1863].

Утворення ОУН було реакцією на невдачу визвольних змагань 1914-1920 рр. і виявом бажання продовжувати боротьбу за відновлення Української Самостійної Соборної Держави (УССД) на всіх українських етнографічних землях. Єдиним успішним засобом для того ОУН вважала революційні методи боротьби проти окупантів України. У лави ОУН вливалися насамперед студентська, а далі міська і сільська молодь. В ОУН панувала атмосфера патріотизму, самовідречення, готовності жертвувати своїм життям.

ОУН «мала з самого початку підпільний і конспіративний характер і зберігала його у повоєнні роки» (6, 7-8). Жорстокі репресії енкаведистських органів, переслідування родин членів ОУН–УПА змушували всіх, хто був пов'язаний з рухом опору, приховувати свої власні прізвища й найменуватися іншим, новим ім'ям – псевдонімом [3, 178]. Встановлено, що кожна людина Бандери мала один або кілька псевдонімів (1, 101). А за свідченням Петра Мірчука «Українська Повстанська Армія – це армія безіменних ... бо кожний борець УПА від Головного Командира до звичайного рядовика, закритий для посторонніх глядачів і навіть для своїх приятелів псевдом, прибраним іменем» (6, 10). Умови підпільної боротьби змушували учасників підпілля і воїнів УПА навіть міняти свої псевдоніми, у результаті чого одна людина могла виступати в різних етапах боротьби під різними псевдами або й мати кілька псевд одночасно. Як зазначає дослідник оунівської псевдонімії В.В.Німчук, важко сказати, скільки членів ОУН та учасників УПА користувалися псевдонімами. Як можна міркувати на підставі опублікованих документів, майже всі активні члени ОУН–УПА користувалися псевдонімами. Треба сподіватися, що псевдонімікон ОУН–УПА налічує принаймні кілька тисяч окремих одиниць-імен. Саме одиниць, бо однаковий псевдонім прибирали собі різні люди, які ніколи не були знайомі та жили на віддалених теренах [5, 36].

На сьогодні є різні визначення терміна *псевдонім*. Властиво, що у слов'янських лексикографічних та довідкових джерелах відзначають використання прибраного/вигаданого імені замість власного найменування (або поряд з ним) у громадському й літературно-мистецькому середовищі (письменники, журналісти, актори та ін.).

Здійснене комплексне дослідження української літературно-мистецької, громадсько-політичної, кримінальної псевдонімії дозволило умотивувати власне розуміння псевдоніма як особливого різновиду антропоніма і запропонувати найповнішу дефініцію поняття: *псевдонім* (від гр. ψευδώνυμος) – різновид антропоніма, приbrane (вигадане) особове іменування, яке використовують представники окремих груп суспільства (письменники, публіцисти, композитори, актори, художники, співаки, громадсько-політичні діячі, злочинні елементи) поряд із своїм справжнім іменем та прізвищем або замість них з метою конспірації та через інші причини особистісного, політичного, юридичного характеру.

При виділенні інтегральних ознак псевдоніма необхідно враховувати лінгвістичний

статус цієї номінації, сферу, тривалість вживання, оскільки різні класи псевдонімів мають свої особливості. Виділяємо такі **визначальні ознаки** псевдоніма:

1) *ознаки лексичної семантики*: а) вторинна назва особи; б) факультативна назва, нерегламентована законодавством; в) назва здебільшого позначена інформативністю та характеристичністю; г) назва, що залежно від сфери вживання може набувати певних конотацій та виконувати у зв'язку з цим додаткові функції (оцінну, символічну, естетичну та ін.);

2) *соціокомунікативні та функціональні ознаки*: а) неофіційна назва людини, але може вживатися в офіційних ситуаціях; б) псевдонім має особливе призначення – оберігати таємницю справжнього іменування носія; в) псевдонім виконує особливу функцію – езотеричну, яка не властива іншим антропонімам; г) використання псевдоніма пов'язане із суспільною діяльністю носія (письменники, журналісти, актори та ін.; громадсько-політичні діячі, підпільники, злочинні елементи); д) псевдоніми можуть бути самоназвами (літературно-мистецькі) або надаватися з боку оточення (більшість громадсько-політичних, кримінальних); е) функціональне навантаження псевдоніма залежить від належності його до певного класу: так, літературно-мистецькі самоназви можуть набувати сталості й заступати справжнє ім'я людини, стаючи знаковим елементом історії культури, прецедентним феноменом, для інших же характерне вживання лише протягом певного періоду – доти, доки ним послуговується сам носій; є) псевдонім, який стає єдиним іменем людини, втрачає свою специфіку і переходить в інший антропонімічний розряд; ж) псевдоніми не усякляються; з) особа може мати один, кілька й багато псевдонімів.

За свідченням учасників національно-визвольного руху, підпільники ОУН та УПА отримували псевдоніми від своїх командирів, коли приймали присягу, або ж від побратимів з боротьби. Нерідко псевдонім підпільники прибирали собі самі: «Спочатку псевдо прибирав сам учасник, а потім, коли псевдо міняли, то уже призначало керівництво», «Коли приймав присягу, то давали псевдонім», «Керівники самі собі прибирали псевда, а стрільцям надавали», «...сам взяв собі псевдо *Морозенко*, бо поважав козацьких полковників». ¹ З різних причин, зокрема з метою конспірації чи переходом на інший терен, упівці змінювали псевдонім або ж одночасно мали по кілька: *Яструб, Дуб* – Анатоль Сидорук; *Сосна, Сталевий* – Костів Олексій; *Мирний, Вишня* – Самуляк Дмитро; *Горобець, Грушка* – Жигалюк Юрій; *Лист, Щиголь* – Канюк Василь; *Соя, Дуб* – Гарвас Іван; *Верба, Запорожець* – Мулик Василь; *Аркадій, Борис* – Кривуцький Іван; *Ілько, Клим, Карло* – Хома Володимир; *Кобзар, Стецько, Охрім* – Оберішин Ілля; *Бей, Бульба, Шолом* – Голяш Григорій; *Аркас, Модест, Винар* – Рудько В.; *Андрій, Гонтар, Олекса* – Пеленський; *Гонта, Гуцул* – Легкий Андрій; *Могила, Циган* – Шеремета Михайло; *Морозенко, Сулима, Гонта, Плугатар* – Питльований Іван; *Нерв, Прірва, Зоряний* – Штендера Євген; *Бурлак, Іскра* – Борис Михайло; *Марк, Чумак* – Голуб Микола; *Бескид, Нечай* – Дідик Ярослав; *Дунай, Голуб* – Остюк Степан; *Богун, Гайдук* – Духань Богдан; *Соколенко, Славко* – Потичний Ярослав; *Григорій, Ситник* – Березицький Левко та ін.

Члени ОУН і учасники УПА, найактивніші у підпільницькій діяльності та бойових діях, мали і більше псевдонімів, пор. «псевда змінювали в основному керівники, а стрільці мали по одному псевдо» [Савчин Василь – стрілець; с. Старі Богородчани Богородч. р-ну, Ів-Фр. області; учасник]: ² *Чечкевич, Михайло, Кремінь, Карпович* – Медвідь Михайло; *Артем, Гончарук О., Горновий Осип, Осипенко, Юрій* – Дяків Осип; *Павленко, Іван Чепіга, Ростислав, Горбенко* – Волошин Ростислав; *Богун, Богдан, Назар, Юрій* – Лаврін Григорій; *Микола, Максим, Михайло, Дем'ян* – Арсенич Микола; *Дніпровий К., Галина, Заславський, Київський* – Бусел Яків; *Антін Скеля, Крук, Гуня, Гайдамака* – Тучак Антін; *Мирон, Тарас Чупринка, Тур, Роман Лозовський, Сотник Щука, Чернець, Туча, Степан, Дзвін* – Шухевич Роман; *Бориц, Хрін, Гринь, Панько Хрін, Панько Торба, Цап* – Стебельський Степан; *Євшан, Шаблюк, Шугай, Стожар, Устим, Чубенко* – Позичанюк Йосип; *Друг П., Друг провідник, Друг Псельський, Борис Олександрович, Гірняк, Марко Горянський, Кирдяга, Клим, Нагорянський Марко, Псельський, Псьол, Псел, Шимацький* – Осьмак Кирило та ін.

Псевдонімікон ОУН та УПА, презентований нами для дослідження, складає близько 18000 найменувань. Оскільки псевдоніми підпільників, які вели боротьбу на різних теренах України, часто повторювались (напр. *Байда* (87), *Берега* (111), *Бистрий* (80), *Богун* (89), *Грізний* (41), *Грім* (68), *Лис* (93), *Соловей* (50), *Богдан* (116), *Явір* (137), *Сокіл* (123), *Орел* (112), *Дуб* (157) та ін.), тобто різні абсолютно люди мали той самий псевдонім, то лінгвістичний аналіз здійснювався лише на основі псевдонімізованих лексем – 3277 одиниць. Запропонований матеріал не є

¹ За матеріалами експедиції (Ів.-Франк. обл., 2005 р.).

² Там само.

вичерпним, багато псевдонімів залишаються на сьогодні з різних причин невідомими, проте гадаємо, що основний масив псевдонімізованих лексем представлений у роботі в достатньому обсязі.

Псевдоніми підпільників ОУН та УПА ми досліджували в лінгвістичному ракурсі: особливості псевдонімної номінації, способи і засоби номінації, мотиви псевдонімної номінації, структурна організація, інформативно-характеристичний потенціал.

Основні результати: Найпродуктивніший спосіб номінації в псевдонімії ОУН та УПА – використання вже існуючих номінаційних одиниць, репрезентоване шляхом онімізації апеллятивної та трансонімізації пропріальної лексики.

Шляхом онімізації апеллятивної лексики утворено понад 11000 псевдонімів (62,6%). Псевдонімізації піддано більше 2000 лексем (51,8%).

Масовими в підпільників були псевдоніми зоофорного походження (2363 одиниці, 207 псевдонімізованих лексем), за основу яких правила назви диких звірів, зокрема хижих тварин (*Ведмідь, Вовк, Лис, Тур* та ін.), свійських ссавців (*Бик, Вороний, Кіт, Пес, Хорт* та ін.), гризунів (*Бобер, Білка, Суслик* та ін.), риб (*В'юн, Карась, Окунь, Сом* та ін.), комах (*Коник, Цвіркун, Хрущ, Кліщ, Бджілка, Оса, Щипавка* та ін.), птахів (*Сокіл, Орел, Беркут, Яструб, Крук, Ворон, Сойка, Дятел, Сова* та ін.). Такі псевдоніми не тільки відображають фауну рідного краю, а й символізують силу, мужність, спритність своїх носіїв. Як псевдоніми підпільниками використано назви на позначення чужоземних тварин: *Лев, Тигр, Пантера, Леопард*. При виборі псевдоніма спрацьовували асоціативні зв'язки, які пов'язували особу з особливостями тієї чи іншої тварини. Так, підпільники, які мали псевдонім *Тур*, очевидно, відзначалися міцним здоров'ям, фізичною силою, а воїни з псевдонімами *Козел, Баран* мали впертий характер.

Привертають увагу псевдоніми – перенесені назви птахів. Вони символізують не тільки яскраві бойові риси носіїв (*Орел, Беркут, Коршун* та ін.), а й їхню співучість (*Соловій, Жайворонок, Шпак, Снігур, Синиця* та ін.). Влучно характеризують носія назви, перенесені з ентомологічної лексики (*Кліщ, Джміль, Жук, Борозняк, Щипавка, Комар, Саранча* та ін.).

Отже, найменування, перенесені номени на позначення представників тваринного світу на особу-носія, підкреслюють його позитивні чи негативні риси, особливо при виконанні бойових доручень, у стосунках з товаришами, а також нерідко інформують про фізичне здоров'я, характер та вдачу.

Не менш популярні в середовищі оунівців і упівців псевдоніми фітофорного походження (1620 одиниць, 130 псевдонімізованих лексем), перенесені назви лісових та садових дерев, кущів, трав'янистих, городніх рослин, їхніх плодів, ботанічних гіперноменів. Масовими можна назвати псевдоніми, основою для яких слугували лексеми на позначення лісових дерев (*Дуб, Береза, Явір, Бук, Верба, Смерека, Тополя, Липа, Ясен, Вільха* та ін.). Багатьом воїнам УПА за псевдоніми слугували назви з виразними національними конотаціями (*Калина, Черемшина, Терен, Глід, Хміль, Рута*).

Досить значну групу псевдонімів, які пов'язують особу-носія з навколишнім середовищем, представляють назви топонімійного походження (361 одиниця, 62 псевдонімізовані лексеми). Це найменування, похідні від гідронімів, оронімів, ойконімів. Користувалися популярністю псевдоніми – перенесені назви річок (*Дунай, Прут, Дніпро, Черемош, Уж, Збруч, Бистриця, Десна* та ін.). Топонімію України репрезентують назви гір, хребтів (*Бескид, Чорногора, Маківка, Говерля* та ін.), населених пунктів (*Ворохта, Чоп, Чигирин, Київ, Одеса, Полтава, Херсон, Черник* та ін.).

Помітне місце в псевдоніміконі ОУН та УПА становлять псевдоніми – субстантивовані прикметники, якими по-різному характеризують особу (2800 одиниць, 380 псевдонімізованих лексем). Презентативну групу становлять псевдоніми-френоніми, що вказують на якусь особливу рису характеру, вдачі носія, його внутрішній світ, звички. Енергійні, палкі, наполегливі, чутливі, моторні, спритні, а інколи й нерозсудливі, бентежні й непохитні підпільники мали псевдоніми: *Веселий, Завзятий, Шалений, Жагучий* та ін. Псевдоніми інших підпільників вказують на спокійний, врівноважений характер, помірний вияв почуттів, емоцій: *Спокійний, Смирний, Сонний* та ін. Псевдоніми *Холодний, Гострий, Крутий, Гіркий, Лютий, Зимний, Ярий, Сталевий, Хижий* та ін. інформують про суворий, різкий, сухий, подекуди навіть грубий характер їхніх носіїв.

Вирізняється група псевдонімів-ейдонімів, які характеризують носія з фізичного боку, вказують на особливості зовнішності: *Гарний, Білий, Рудий, Карий, Зелений, Бурий* та ін.

Характеризують носія як людину псевдоніми, похідні від атрибутивних назв осіб (420 одиниць, 376 псевдонімізованих лексем), псевдоніми, пов'язані з назвами частин організму людини, з назвами одягу (201 одиниця, 74 псевдонімізовані лексеми) та ін.

Серед псевдонімів, які пов'язують людину з суспільством, найчастотніші у використанні назви, що відображають трудову діяльність особи (*Коваль* (21), *Чабан* (16), *Кравець* (9) та ін.). Псевдоніми-професіоналізми (525 одиниць, 134 псевдонімізовані лексеми) ілюструють майже усі семантико-функціональні різновиди спеціальної лексики: сільськогосподарську, медичну, військову, мистецьку тощо.

Репрезентативні псевдоніми-історизми (321 одиниця, 54 псевдонімізовані лексеми), псевдоніми етнічного походження (219 одиниць, 45 псевдонімізованих лексем), псевдоніми, що відображають соціальний статус людини (124 одиниці, 25 псевдонімізованих лексем) та ін.

Шляхом трансонімізації пропріальної лексики утворено понад 6000 псевдонімів (34,2%). Псевдонімізації зазнало 1320 лексем (34,1%).

Популярні в учасників національно-визвольного руху псевдоніми, прибрані на честь діячів історичної доби Козаччини, Гетьманщини, ватажків народних повстань, отаманів повстанського руху 20-х років ХХ століття: *Хмара* (116), *Орлик* (97), *Богун* (89), *Кармалюк* (80) та ін.

Прізвища, взяті за псевдоніми підпільниками ОУН та УПА, знаходимо в офіційному іменнику українців. Найпопулярніші псевдоніми-прізвища з суфіксальними формантами *-енко-о*, *-чук*, *(-юк)*, *-к-о*, *-ович*, *-ськ (-цьк)*. -ук

Репертуар псевдонімів-імен досить різноманітний. Найчастотніші у використанні узвичасні в українському іменнику імена: *Богдан* (116), *Славко* (63), *Борис* (60), *Максим* (58), *Ігор* (58), *Тарас* (57), *Роман* (55), *Ярема* (55), *Олег* (49), *Клим* (46), *Марко* (45), *Орест* (42), *Зенко* (40), *Карпо* (35), *Павло* (33), *Олесь* (23), *Сергій* (21), *Степан* (21), *Нестор* (21), *Назар* (19), *Юрко* (17).

Псевдоніми *Богдан*, *Тарас*, *Ігор*, *Олег*, *Максим*, *Ярема*, які широко використовували підпільники, взяті, очевидно, на честь діячів української історії й культури.

Спостережено варіативність багатьох імен, взятих за псевдоніми: *Василь – Василько*, *Васько*, *Васька*, *Вася*, *Васюта*, *Васильок* та інші.

Деякі псевдоніми, похідні від імен, відбивають діалектні особливості, зокрема, західноукраїнський колорит лексем, підданих псевдонімізації: *Бодьо*, *Владьо*, *Владзьо*, *Генько*, *Гнатко*, *Зеник*, *Ванько*, *Яньо*, *Левцьо*, *Любко*, *Мар'яно*.

У псевдоніміконі підпільників трапляються імена, використовувані лише один раз, малочастотні: *Аврам*, *Адольф*, *Антико*, *Арнольд*, *Гаврило*, *Дорош*, *Едвард*, *Ернест*, *Єгорка*, *Єрема*, *Єрмак*, *Іліян*, *Ілько*, *Кость*, *Лавро*, *Манько*, *Мойсей*, *Парамон*, *Платон*, *Саверко*, *Самсон*, *Світозір*, *Сільвестр*, *Симон*, *Трохим*, *Уліан*, *Устим*, *Франк*, *Феодосій*, *Харитон*, *Ярмола*, *Ярополк*.

Псевдоніми-імена знаходимо у наукових розвідках про псевдоніми ОУН та УПА В.В.Німчука, М.П.Лесюка. У псевдоніміконі підпільників «Сколівщини» В.В.Німчук засвідчив багато імен. Їх носили понад 80 осіб. Репертуар псевдонімів-імен досліджуваного регіону досить широкий: *Гриць*, *Грицько*, *Владко*, *Владьо*, *Дем'ян*, *Дорко*, *Дорош*, *Євген*, *Зиновій*, *Зенон*, *Зенко*, *Івась*, *Кирило*, *Клим*, *Корній*, *Левко*, *Лесь*, *Лесько*, *Максим*, *Марко*, *Мартин*, *Модест*, *Осип*, *Орест*, *Остан*, *Панас*, *Петро*, *Пилипко*, *Прокіп*, *Роман*, *Ромко*, *Славко*, *Сенько*, *Улас*, *Юра*, *Юрко*, *Юрчик*, *Ярема* [5, 38].

Псевдоніми-імена членів УПА, що воювали на теренах Прикарпаття (колишньої Станіславської області), дослідив М.П.Лесюк: *Андрій*, *Антон*, *Аркадій*, *Арсен*, *Артем*, *Архип*, *Аскольд*, *Богдан*, *Борис*, *Василь*, *Василько*, *Васька*, *Віктор*, *Володимир*, *Володя*, *Гліб*, *Гнат*, *Гнатко*, *Григорій*, *Гриць*, *Грицько*, *Данило*, *Демид*, *Дем'ян*, *Денис*, *Дмитро*, *Дарко*, *Євген*, *Зенко*, *Зенон*, *Зінько*, *Ігор* та ін. [4, 180, 181].

Привертають увагу давньоруські імена в ролі псевдонімів, носіями яких були видатні діячі вітчизняної історії: *Борис*, *Всеволод*, *Гліб*, *Ігор*, *Олег* [5, 38].

У псевдоніміконі ОУН та УПА представлені псевдоніми – жіночі імена, прибрані чоловіками: *Зося* – Райкович Іван; *Ірка* – Павлик Володимир; *Галина* – Бусел Яків; *Галина* – Секунд П.А.; *Дуня* (чот.); *Лінда* – Дмитришин Микола; *Вікторія* (сотен.); *Катюша* – Володимирович (кр-гр. ОУН).

Ймовірно, що псевдоніми *Вікторія*, *Катюша* могли бути не жіночими іменами, а загальними назвами, апелятивами *перемога* та жарт.-пестл. назвою міномета «*Катюша*».

Псевдоніми-імена засвідчені у польській партизанській псевдонімії. С.Вархол розглядає псевдоніми, похідні від повних імен (*Aleksander*, *Andrzej*, *Bogdan*, *Dawid*, *Feliks*, *Paweł*, *Piotr*, *Roman*, *Stefan* та ін.), псевдоніми, похідні від хресних імен носіїв (*Edmund* – Edmund Naruszewski, *Jan* – Jan Wołowik та ін.), псевдоніми – імена композитної будови (*Władystaw*, *Mirosław* та ін.), псевдоніми, основою яких стали імена – деривати з формантом *-ek* (*Antek* – od Antoni, *Józek* –

Јózef та ін.), псевдоніми, похідні від жіночих імен (*Halka, Zośka*). У польській партизанській псевдонімії засвідчені імена російські, білоруські та українські (*Andriusza, Fiedia, Jaszko, Siergieј, Stieran* та ін.) [7, 19-21]. Отже, в українській та польській партизанській псевдонімії знаходимо багато спільного.

У псевдоніміконі ОУН та УПА репрезентовані запозичені західноєвропейські імена: *Джон, Жан, Вальтер, Том, Курт, Альфред, Альфредо, Алім, Віллі, Ганс, Мілано, Піно, Міро, Маріо, Рікардо*.

Нерідко підпільники використовували по кілька псевдонімів одного класу. По два і більше псевдонімів-імен мали близько 40 осіб: *Лько, Клим, Карло* – Хома Володимир; *Євген, Улас, Ігор* – Мартин Мирослав; *Богдан, Назар, Юрій* – Лаврін Григорій; *Аркадій, В'ячеслав, Дорош* – Дужий Петро; *Тарас, Олег* – Гординський Андрій та ін.

Рідше для формування оунівських псевдонімів використовувалися інші власні назви: топоніми (Галич, Київ, Полтава, Говерля), міфоніми (*Венера*). Найчастотнішими у використанні були псевдоніми – перенесені гідроніми (*Бистриця, Буг, Дніпро, Дністер, Дунай, Черемош* та ін.).

Інші псевдоніми ОУН та УПА, які становлять меншість, утворені способом деривації та способом використання справжнього тільки імені носія.

Найбільш активними засобами номінації у псевдонімії підпільників – іменники та субстантивовані прикметники, незначна кількість псевдонімів реалізується у формі субстантивованих займенників (*Ніхто, Сам, Свій*), числівників (*П'ять*), дієслівних форм (*Підростаї, Нежурись, Незнаю, Непитаї, Кивай, Жбурляї, Качай, Цікаї, Перевії, Прикуї, Угадаї, Гуляї, Будь, Пропало, Пропав, Загрїб, Притис, Манив*), часток (*Лиш, Нехай*), вигуків та звуконаслідувальних слів (*Ох, Гар, Хо, Тук, Грох, Цок, Диль*).

Зрідка засобами номінації є іменники з кількісним значенням (*Шістка, Дев'ятка*), субстантивовані порядкові прикметники (*П'ятий, Третій*).

За структурою оунівські псевдоніми загалом однослівні. Зрідка трапляються кількохкомпонентні, до складу яких входить чуже прізвище чи дериват у ролі прізвища та ініціали (*Максимович В.; Дніпровий К.; Борисенко А.С.; Б. Корнієнко; Т. Чупринка*). Окремі найменування утворені шляхом комбінування декількох псевдонімів носія (*Володимир Орлович* – Прокоп Мирослав (пор. псевд. *Андрій, Володимир, Орлович* та ін.). Засвідчені псевдоніми *Друг П., Панько Хрін, Панько Торба, Чорний ліс, Холодний Яр*. Поодинокі найменування *Дід Тарас, Великий Славко*. Трапляються у псевдоніміконі оунівців складні за будовою псевдоніми, що становлять довільне поєднання мотивуючих основ (*Бистрозір, Вернигора, Голорід, Громобій, Черноус* та ін.) або злиття в номінальну єдність окремих словосполучень (*Вертихвіст, Вітрогон*).

Основні принципи номінації підпільників ОУН та УПА «людина й навколишній світ», «людина в суспільстві», «людина як така», які вражають величезним мотиваційним розмаїттям. Репрезентативний у псевдоніміконі оунівців принцип відіменного називання, який ґрунтується на мотиваційному зв'язку псевдонімів із справжнім ім'ям носія (*Назар* – Назаренко Осип, *Карпенко* – Карпин Олексій). Специфічним виявився принцип латенції, представлений лише небагатьма лексемами (*Немо, Ніхто, Ніякий, Ікс*).

Досліджена псевдонімія учасників національно-визвольних змагань ґрунтується в цілому на всеукраїнській літературно-мовній основі, але в загалом небагатьох псевдонімах спостерігаємо діалектні особливості на фонетичному рівні (*Воробій, Дідо, Кровавий, Кривавий, Медвідь, Мід, М'який, Острий, Пчілка, Фасоля, Чміль, Ястріб*) та лексичному рівні (*Блуд, Боз, Бузько, Бунда, Вуйко, Вуйна, Дідо, Жовнір, Жур, Зверхник, Зимний, Квасний, Когут, Колодій, Млинар, Нанашко, Рубай, Сас, Свірка, Скрипак, Сорокатий, Спадун, Стрий, Трух, Фурман, Хопта, Чупер, Шпетний, Шувар*). Псевдонімізації піддані застарілі слова: *Бурлак, Варнак, Довбиш, Гайовий, Трач, Пушкар, Ескулап* та ін.

Основою для багатьох псевдонімів ставали слова, вжиті в переносному значенні. Особливо це простежуємо серед псевдонімів – субстантивованих прикметників: *Буйний* (перен. «невгамовний, нестримний»); *Гарячий* (перен. «сповнений енергії»); *Гіркий* (перен. «сповнений горя, біди; тяжкий»); *Жаркий* (перен. «те саме, що жагучий», «дуже сильний; жагучий»); *Залізний* (перен. «дуже міцний, сильний, який відзначається непохитністю, твердістю»); *Крилатий* (перен. «який надихає, підносить»); *Летючий* (перен. «неврівноважений, неспокійний»); *М'який* (перен. «добрий, сердечний, чутливий»); *Рогатий* (перен. «який вражає, дошкуляє; різкий, колючий»); *Сонний* (перен. «пасивний, бездіяльний»); *Сухий* (перен. «позбавлений душевної теплоти, нездатний виявляти теплі почуття або дуже стриманий у виявленні їх»); *Холодний* (перен. «який ставиться до кого-, чого-небудь цілком байдуже, не виявляє пристрасті, захоплення») та інші.

У псевдоніміконі ОУН та УПА представлені криптоніми (1,1%). Вони не користувалися популярністю серед підпільників («О.» – Онишкевич Мирослав, «Д. Ш.» – Позичанюк Йосип, «МК» – Микола Дужий, «Г – Об» – Гетиль Антон та ін.).

Отже, псевдонімікон ОУН та УПА – це величезний пласт української пропріальної лексики, відкритий для різноаспектних лінгвістичних досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. В обороні волі. Боротьба УПА з німецькими окупантами на Рівненщині в 1941 – 1944 рр. Серія книг «Реабілітовані історією». – Р.: «Азалія», 1995 р. – С. 14–23, 39, 78, 101.
2. Енциклопедія українознавства. – Перевидання в Україні. – Л., 1996. – Т. 5. – С. 1863 – 1886.
3. Лесюк М. П. Неофіційний антропонімікон УПА / М. П. Лесюк // Галичина. Науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. – Івано-Франківськ, 2002. – № 8. – С. 126 – 139.
4. Лесюк М. П. Псевда вояків Української Повстанської Армії / М. П. Лесюк // *Studia Slawistyczne 1; Nazewnictwo na pograniczach etniczno – językowych* – Białystok, 1999. – S. 117–184.
5. Німчук В. В. Про українську псевдонімію та криптонімію / В. В. Німчук. – Українська мова. – 2002. – № 2. – С. 30– 58.
6. Мірчук П. Українська Повстанська Армія 1942 – 1952 / П. Мірчук. – Документи і матеріали. – Л., 1991. – 447 с.
7. Warchoń S. Nazewnictwo partyzanckie Okręgu Biała Podlaska w latach 1939–1994 / S. Warchoń. – Lublin, 1987. – 102 s.

В статье речь идёт об украинской политической псевдонимии, в частности ОУН и УПА. Рассматриваются основные мотивы, способы и средства псевдонимной номинации.

Ключевые слова: оним, антропоним, псевдоним, криптоним, псевдонимная номинация.

The article deals with the Ukrainian political pseudonyms, particularly OUN – URA. The main motives, ways and means of pseudonym nomination are considered.